

PROFESOR

prof. Maria Hangan

**MODALITĂȚI DE ACTIVIZARE A
PREȘCOLARULUI ÎN DIRECȚIA
DEZVOLTĂRII LIMBAJULUI**

EDITURA MERITOCRAT CLUJ-NAPOCA

ISBN 978-630-6502-88-2

prof. Maria Hangan

**Modalități de activizare a preșcolarului în direcția
dezvoltării limbajului**

EDITURA MERITOCRAT CLUJ-NAPOCA
2022

TEXT © Modalități de activizare a preșcolarului în direcția dezvoltării limbajului /prof. Maria Hangan

Toate drepturile rezervate autorului

Consilier editorial: lect. dr. Tiberiu Irimia
Lector de carte: ing. drd. Paula Mândrean
Tehnoredactare: prof. Maria Hangan
Coperta I-IV: prof. Alexandru Georgiu
Corectura: prof. Maria Hangan
Grafică generală: prof. Alexandru Georgiu

Editura Meritocrat Cluj-Napoca
Tel. 0760 607 889, 0741 494 338
e-mail: meritocratj@gmail.com

© 2022 Editura Meritocrat Cluj-Napoca

Toate drepturile grafice asupra acestei ediții aparțin editurii Meritocrat, orice reproducere sau modificare, indiferent de formă și suport, neautorizată urmând să suporte consecințele legii.

Responsabilitatea calității corecturii textului din această carte aparține autorului.

INTRODUCERE

Modernizarea metodologiei didactice reprezintă un element fundamental al reformei pedagogice deoarece, în formarea copilului metodele joacă rolul unor prețioase instrumente de cunoaștere a realității, de acțiune reală, de integrare în societate. Ele nu privesc doar educatorul care le vehiculează, ci și copilul, care devine prin metodele moderne principalul beneficiar al propriei activități de descoperire, de activitate reală sau fictive, însușindu-și alături de cunoștințe, priceperi, deprinderi și calea de a ajunge la ele, de a le utiliza în situații noi, de a face transferuri între diferite categorii de cunoștințe sau de la teorie la practică și invers.

Crearea unui climat care antrenează gândirea divergentă și dezvoltă atitudinea creativă la copii este condiția esențială pentru desfășurarea unui program complex de instruire, care să-l pregătească pentru viața socială, tot mai solicitantă, în care se vor integra.

În modernizarea procesului de învățământ din grădiniță sunt implicate toate componentele activității: de la proiectarea didactică la tehnicile de cunoaștere a copiilor, la evaluare, dotări materiale, parteneriate, activități extracurriculare, metodologie didactică activă. Finalitatea demersului de modernizare se constituie în desfășurarea unui proces de învățământ care să se adreseze individualizat fiecărui copil în grădiniță.

În accepțiunea modernă, metodele de învățământ reprezintă modalități de acțiune, instrumente cu ajutorul cărora copiii, sub îndrumarea educatorului, își însușesc cunoștințe, își formează și dezvoltă priceperi și deprinderi intelectuale și practice, aptitudini și atitudini. Prezentate ca niște jocuri de învățare, de cooperare, distractive, nu de concentrare, metodele interactive, învață copiii să rezolve probleme cu care se confruntă să ia decizii în grup și să aplaneze conflictele.

Aplicarea metodelor solicită timp, diversitate de idei, angajare în acțiune, descoperirea unor noi valori responsabilitate didactică, încredere în ceea ce s-a scris și în capacitatea personală de a le aplica creator pentru eficientizarea procesului instructiv educativ.

După fiecare metodă aplicată se pot obține performanțe pe care copii le percep și-i fac responsabili în rezolvarea sarcinilor de lucru viitoare. Copiii înțeleg și observă că implicarea lor este diferită, dar încurajați își vor cultiva dorința de a se implica în rezolvarea sarcinilor de grup. Grupul înțelege prin exercițiu să nu-și marginalizeze partenerii de grup să aibă răbdare cu ei, exersându-și toleranța reciproc.

Metodele implică mult tact din partea cadrelor didactice deoarece trebuie să-și adapteze stilul didactic în funcție de tipul de copil timid, pesimist, agresiv, acaparator, nerăbdător pentru fiecare gășind gestul mimica, întrebarea sfatul, lauda entuziasmul în concordanță cu situația.

CAPITOLUL I

CARACTERISTICI SPECIFICE LIMBAJULUI COPILULUI PREȘCOLAR

Limbajul este funcția de utilizare a limbii în raporturile cu ceilalți oameni. Este o funcție complexă care presupune o indisolubilă conlucrare a celorlalte funcții, în special a celor intelectuale și motorii. Înțelegerea cuvintelor impune o percepție clară și antrenează memoria semantică, imaginile și gândirea, iar rostirea și scrisul implică priceperi motorii foarte complexe, o conduită atentă și voluntară. În limbaj sunt prezente și stările afective, influențând vorbirea și transmițându-se celorlalți.

Limba propriu – zisă, cea naturală, este învățată de copil de la adulți în experiența cotidiană.

Limbajul contribuie la obiectivarea universului și a individului, pe care îl desprinde treptat de acțiunea și percepția directă. Permițând reconstituirea trecutului și anticiparea viitorului, limbajul introduce aceste dimensiuni în psihismul infantil pe care îl eliberează de tutela prezentului și acțiunii. Interiorizându-se puțin câte puțin, el contribuie la structurarea gândirii pe care o formează potrivit orientărilor propuse de colectivitatea din care emană; în felul acesta, limbajul apare ca element esențial de socializare, nu numai prin schimburile pe care le prilejuiește dar și prin înseși noțiunile pe care le exprimă și le vehiculează, a căror natură este esențial culturală.

Limbajul este astfel prin excelență zona spre care converg și în care se combină aporturile experienței individuale și cele ale colectivității din care face parte copilul. Prin intermediul limbajului el își lărgeste contactul cu cei din jur, realizează noi achiziții odată cu îmbogățirea experiențelor sale de viață și își dezvoltă capacitatea de manifestare a gândurilor și sentimentelor iar cu ajutorul cuvântului, imprimă dinamism și ordine la nivelul întregii activități psihice.

Limbajul copilului preșcolar se îmbogățește continuu atât sub raport cantitativ, prin creșterea volumului vocabularului, cât și sub raport calitativ, ca urmare a capacității de formulare logico – gramaticală, a frazării coerente și a introducerii unor conținuturi cu sens și semnificație tot mai precise și mai bine structurate. Copiii preșcolari manifestă o deosebită plăcere să – și însușescă cuvinte noi și să se mândrească pentru că le știu. Ei sunt atenți la vorbirea celor mari și preiau de la aceștia unele modalități de exprimare, care tind să se stabilizeze în comunicarea lor verbală și care au fost numite de specialiști clișee verbale.

Ca structurare de ansamblu, la preșcolarul mic predomină încă limbajul situativ, dar în a doua parte a perioadei preșcolare câștigă teren din ce în ce mai mult limbajul contextual. Acest lucru îi permite copilului ca în comunicare să se poată referi la o arie mai largă și complexă de evenimente trăite anterior sau la cele proiectate în viitor. Crește viteza de comunicare a copilului, crește capacitatea de verbalizare a tot ce face și vede el și se consolidează o anumită flexibilitate verbală care face posibilă vorbirea alternativă, atunci când povestește sau când se joacă.

De o mare importanță pentru organizarea activității psihice și psihocomportamentale a preșcolarului mic este apariția limbajului interior. Pe baza acestei forme de limbaj, copilul preșcolar are posibilitatea „de a – și urmări mental acțiunile pe care le desfășoară, de a introduce ajustări și de a – și regla conduitele în funcție de scopurile propuse și de situațiile ivite „. Este evidentă, la vârsta preșcolară și funcția de orientare socială a limbajului: copilul se adresează unui interlocutor cu care poate susține o conversație. El își reglează comportamentul în funcție de ceea ce interlocutorul îi comunică, dar și în funcție de atenția care i se acordă. Preșcolarul este guraliv, dornic să comunice cu adulții, iar lipsa constantă a atenției din partea

părinților de cele mai multe ori are efecte negative asupra personalității copilului (devine nesigur, timid, se închide în sine ori se manifestă violent).

Copilul nu dispune la naștere de procese gata formate. În dezvoltarea istorică a omului, dar și în dezvoltarea ontogenetică a psihicului, rolul limbajului este considerabil.

Problema lui a făcut obiectul a numeroase studii și cercetări care au reliefat importanța lui în activitatea de cunoaștere a realității în dezvoltarea proceselor psihice, precum și în procesul comunicării cu cei din jur. Dacă până la vârsta preșcolară, copilul învață limbajul după un program propriu, la grădiniță el vine cu “niveluri evolutive” care fac necesară intervenția activă a educatoarei.

Copilul de vârstă preșcolară se caracterizează prin faptul că “începe să depășească faza limbajului situativ, desprinzându-se de influența momentului prezent și-și dezvoltă din ce în ce mai mult capacitatea de a folosi limbajul contextual, identificându-se funcția “intelectuală” a limbajului care constă în planificarea mintală și reglarea activităților practice.”

Pe parcursul prescolarității aceste două forme de limbaj coexistă, dar relațiile dintre ele se schimbă: pe de o parte limbajul contextual dobândește un rol tot mai accentuat, iar pe de altă parte, folosirea unei forme de limbaj sau a celeilalte de către copil depinde de sarcinile procesului de comunicare și de condițiile în care se desfășoară.

Particularitățile limbajului la preșcolari sunt determinate de vârsta acestora și, treptat, pe măsura dezvoltării lor psiho-fizice capătă un caracter din ce în ce mai corect.

Pe măsura acumulării unei experiențe verbale, preșcolarul devine din ce în ce mai sensibil în ceea ce privește așa-zisul “simț al limbii”, reușind ca pe baza acestuia să stabilească relații gramaticale din ce în ce mai corecte.

Dezvoltarea vorbirii copilului se realizează în mod treptat, prin lărgirea relațiilor verbale cu cei din jur, în condițiile manifestării de către copil a curiozității de cunoaștere a obiectelor, a însușirilor acestora, pe de o parte, a atitudinii interogative referitoare la originea și cauza unor fenomene, pe de altă parte.

Cu toate îmbunătățirile aduse învățământului preșcolar, nu se poate schimba tipul de activitate al acestei vârste, care este jocul; el stă la baza organizării activităților din grădiniță. De aceea, ”un manual sau un caiet de lucru cu principii riguroase de învățare va schimba atmosfera de joc din grădiniță într-un regim auster de școală. Nu ne îngăduie acest lucru în primul rând particularitățile psihologice ale copilului preșcolar, iar în al

doilea rând perspectiva distrugerii interesului pentru școală, fiind nevoit să întâmpine prea devreme unele dificultăți care depășesc capacitățile și interesele acestuia în cunoaștere și activitate.”

Pornind de la aceste recomandări ale psihologilor și pedagogilor, s-a dat importanța cuvenită jocului ca formă specifică a activității cu copiii.

În decursul celor trei ani ai vârstei preșcolare, vorbirea copiilor se caracterizează printr-o serie de trăsături specifice, cu nuanțe chiar de la o etapă la alta, trăsături ce țin de particularitățile aparatului fonomotor, ale analizatorului verbomotor, auditiv, ca și de particularitățile gândirii. Având în vedere aceste aspecte, se pot comenta câteva din problemele structurii limbajului la vârsta preșcolară.

Particularități ale limbajului sub aspect fonetic

Pronunția copiilor de vârstă preșcolară mică este în general defectuoasă, datorită faptului că unele sunete din componența cuvintelor nu le disting cu ușurință.

La vârsta de 3 ani, mulți copii nu diferențiază consoanele lichide (r și l), consoanele constrictive (s, z, f) și semiocclusive (v, ț). Din această cauză, în vorbire apar fenomene de omisiune, de substituție sau de inversiune.

Dintre cazurile de omisiuni (mai frecvent întâlnite la vârsta preșcolară), amintim următoarele: plouă – pouă, rața – ața, strada – stada;

-omiterea sau înlocuirea consoanelor c-g și t-g:

cucu – tutu, gol – dol;

-omiterea sau înlocuirea consoanelor ș-j prin t-d:

mașina – matina, jos-dos;

-omiterea silabelor din cuvinte prea lungi:

televizor – telezor, medicamente – micamente;

-înlocuirea consoanelor s-z prin ș-j sau invers:

masa – mașa, jos – zos;

-înlocuirea consoanelor siflante sau șuierătoare s-z și ș-j prin africcate t, c sau g:

săculeț – tăculeț, moșul – motul;

-înlocuirea africatelor între ele:

tine în loc de cine;

-inversiunile: place – palce, capra – crapa, cap – pac.

În general, copilului preșcolar mic îi lipsesc claritatea și precizia sunetelor care compun cuvintele, dar toate greșelile de pronunție semnalate nu constituie un semnal de îngrijorare, nici pentru educatoare (învățătoare), nici pentru părinți.

Aceste fenomene se mai întâlnesc și la copiii de grupă mijlocie, chiar și la cei mai mari, dar de obicei, dispar treptat, ca urmare a perfecționării aparatului fonator, sub influența vorbirii adulților și acțiunilor instructiv-educative sistematice din grădiniță, încât la grupa mare, aproape toți copiii ajung să pronunțe corect până și cele mai dificile sunete (vibranta r, șuierătoarea ș și așa mai departe).

Asimilarea compoziției sonore a cuvintelor facilitează pe de o parte însușirea raporturilor complexe ale formelor gramaticale de către copii, le permite să-și exprime mai ușor gândurile și sentimentele, iar pe de altă parte, perceperea fin diferențiată a sunetelor limbii duce la dezvoltarea auzului fonematic necesar învățării citit-scrisului în școală.

Particularități ale vocabularului

Și sub aspect lexical, limbajul copilului preșcolar înregistrează progrese în privința numărului de cuvinte, dar și în privința dobândirii semnificației cuvintelor.

Frecventarea grădiniței, extinderea și adâncirea relațiilor copilului cu mediul, statornicirea unor relații complexe și variate de comunicare cu ceilalți oameni, îmbogățirea treptată a cunoștințelor despre fenomenele realității înconjurătoare determină, în perioada preșcolară, creșterea considerabilă a vocabularului.

„Datele statistice atestă că preșcolarul stăpânește în medie, la 3 ani, circa 800-1000 cuvinte, la 4 ani numărul cuvintelor se dublează (1600-2000), la 5 ani se ajunge la 3000 de cuvinte, la 6 ani vocabularul se ridică la peste 3500 de cuvinte.”

Memoria copilului preșcolar are o mare plasticitate: ei pot învăța cu ușurință diverse cuvinte, rețin ceea ce este mai atractiv, ceea ce îi impresionează mai mult, chiar dacă memorează scurte poezii sau povestiri, elementul intențional lipsește. Creșterea vocabularului este însoțită de o tot mai adecvată întrebuințare a cuvintelor „pe măsura cunoașterii acestora, copilul învață să-și exprime ideile precizându-le și nuanțându-le înțelesul.”

Problematika educării limbajului sub aspect lexical, semantic este una din problemele fundamentale pe care nu numai grădinița, dar și școala le are în vedere.

„Dintre cele două elemente constitutive ale cuvântului - suportul sonor și semnificația – aceasta din urmă este componenta în care se reflectă, în mod direct, gândirea.”

Semnificația cuvintelor – așa cum relatează cercetările (Virgorski, Cazacu) nu este dată împreună cu structura lor sonoră, nu este presupusă de cunoașterea acestuia; semnificația se însușește, se întrecește în timp,

paralel cu dobândirea unei experiențe cognitive mai bogate și prin însăși folosirea limbajului.

La 3-4 ani, confuziile în denumirea teremenilor, impreciziile în determinarea semnificației cuvintelor apar datorită memorării și folosirii unor cuvinte al caror sens nu-l înțeleg.

La copiii de 5-6 ani se constată un progres uimitor în atracția însușirii semnificației cuvintelor. Ei încep să cunoască chiar notele esențiale ale unor noțiuni, conținutul noțiunii variind mult în funcție de interesele copilului, de nivelul său general de cunoștințe, de grija purtată în această direcție de către adulți.

Copilul are tendința de a se juca cu cuvintele, este atras de anumite sonorități, creează uneori cuvinte pentru a-și compensa lacunele din exprimare, folosind creații și fantezii verbale: certăcios – certăreț; urătoaio – urăto; glumează – glumește; greierul greiere – greierul cântă.

În condițiile normale de educație, în perioada preșcolară, copilul își însușește în esență lexicul de bază al limbii române.

Așa cum afirmă T.S.Cazacu, ”...se intensifică limbajul între 5 și 6 ani, se câștigă cam 50 de cuvinte pe lună.”

În vorbirea lor, copiii de 5-6 ani încep să utilizeze numeroase substantive, verbe, adjective, adverbe, prepoziții, conjuncții, interjecții.

Deosebiriile posibile între copii în ceea ce privește vocabularul sunt uneori destul de mari. Între limbajul pasiv și cel activ există adesea un decalaj evident. Astfel, sunt unii copii care folosesc cu ușurință, în activitățile de educare a limbajului o parte însemnată din vocabularul pe care îl posedă. Ei sunt receptivi privind însușirea de cuvinte noi și au capacitatea de a le activa.

Preocuparea educatoarei este axată nu numai pe îmbogățirea vocabularului, dar și pe activizarea acestuia, pe formarea deprinderii copiilor de a folosi în vorbirea lor cuvinte pe care le cunosc și le înțeleg.

Însușirea structurii gramaticale a limbajului

Receptivitatea față de fenomenele lingvistice, inclusiv față de structura gramaticală, este o trăsătură caracteristică preșcolarului, deși limba nu este pentru el un obiect de studiu.

„Schemele gramaticale” se constituie în activitatea verbală a copilului, avînd ca mecanisme fiziologice stereotipuri dinamice la nivelul celui de-al doilea sistem de semnalizare.

Preșcolarul își însușește structura gramaticală prin contactul continuu cu adulții, atît acasă, cît și în cursul întregii activități desfășurate în grădiniță.

Odată cu însușirea lexicului, copilul preșcolar își însușește și formele gramaticale ale limbii materne, asociind cuvintele în propoziții și fraze, schimbându-le forma după reguli gramaticale.

Generalizarea relațiilor gramaticale îl ajută pe copil să vorbească din ce în ce mai corect, lucru care se produce treptat, prezentând la vârste diferite trăsături caracteristice. Uneori, generalizarea excesivă duce la apariția greșelilor caracteristice vorbirii lor.

Pe primul loc sunt greșelile de acord:

- dezacordul dintre subiect și predicat: copiii zice; copiii alerg; mă doare picioarele;
- dezacordul dintre adjectiv și substantiv: ”Păpușa are rochița roșu.”
- dezacordul articolului adjectival (demonstrativ) și posesiv (genitival): ”Băieții au construit cei mai bine.”

Pe următorul loc se află formele greșite de plural ale substantivelor masculine, feminine și neutre:

-strade – străzi ; lingure – linguri;

-dulape – dulapuri ; papuce – papuci.

Substantivele feminine la G–D cu articolul hotărât sunt folosite greșit:

-coada vulpei – coada vulpii;

-petalele floarei – petalele florii.

Prin analogie cu forma G-D a substantivelor proprii masculine (lui Ionel) preșcolarii formează în mod identic G-D substantivelor feminine commune și proprii:

-păpușa lui Oana;

-cartea lui Alina.

Dativul unor substantive îl formează cu prepoziția “la”: ”Te spun la doamna educatoare (doamnei educatoare).”

În ceea ce privește verbul, copiii folosesc forme populare de viitor – “o să-ți dau” și imperfectul cu valoare de conjunctiv: “Eu eram doctoriță și tu veneai la mine și spuneai ce te doare.”

Cercetările facute de T. S. Cazacu arată că verbele timpului prezent predomină în vorbirea copiilor, deoarece aceștia nu au o experiență din trecut destul de bogată : “ca să se joacă cu mingea” – în loc de “ca să se joace cu mingea”.

Cunoscându-se aceste particularități ale limbajului copiilor preșcolari, educatoarei îi revine sarcina de a corecta pronunția și greșelile gramaticale de orice natură.

Însușirea vorbirii gramaticale

O vorbire coerentă presupune o înlănțuire logică, succesivă a ideilor în propoziții și fraze, punând în evidență unitatea de sens a acestora. Acest lucru se realizează prin formarea deprinderii copiilor de a respecta ordinea cuvintelor în propoziții, de a folosi în mod corespunzător formele gramaticale, morfologice și sintactice.

Toate acestea se realizează treptat, în strînsă legătură cu dezvoltarea gândirii logice.

“De la cuvântul “propoziții”, implicând o relație, copilul trece la pseudo-propoziții sau la asocieri de cuvinte defectuos coordonate, ca abia apoi, într-o ultimă etapă, să utilizeze propoziții, enunțuri propriu-zise, forme gramaticale proprii limbajului adult.”

Perfecționarea exprimării copilului depinde nu numai de felul în care vorbesc adulții, dar și de măsura în care s-a trezit de timpuriu în copil dorința, preocuparea pentru o vorbire îngrijită, fapt care contribuie la realizarea unei importante funcții a limbii și anume aceea de ”reglare a activității nervoase superioare, cu implicații directe în manifestarea unui comportament echilibrat la copii.”

În ceea ce privește expresivitatea vorbirii, copiii dispun de posibilități pentru exprimarea nuanțată, deoarece manifestă de mici interes pentru aspectul sonor al limbii; îi atrag ritmul și rimele sonore; reacțiile emotive sunt vii, fără să aibă însă adâncime.

Spre sfârșitul vârstei preșcolare – așa cum afirmă și R. Zozzo – „copilul preșcolar are posibilitatea să vorbească, în linii mari, același limbaj ca și adultul, în schimb este original în modul cum gândește, ceea ce îl derutează pe adult.”

În activitatea de comunicare cu copiii, educatoarea va trebui să aibă în vedere și faptul că în exprimarea orală fiecare cuvânt este perceput de interlocutor imediat ce a fost rostit, rostirea însăși este scurtă, durează puțin. Mediul familial și instituțional în care trăiește (grădinița), părinții și educatoarea precum și mediul stradal îi oferă copilului, în fiecare zi, o bogăție de impresii despre modul cum sunt oamenii, cum se poartă unii cu alții, cum sunt copiii și cum se poartă cu cei de vârsta lor. Toate acestea formează pentru copilul preșcolar o adevărată școală de socializare.

Pentru socializarea copilului, un factor deosebit de important îl constituie echilibrul între libertatea de manifestare și necesitatea subordonării la regulă. Libertatea copiilor nu este îngrădită și relaționarea lor cu grupul nu este impusă. Preșcolăritatea este acea etapă din viață în care libertatea trebuie trăită deplin, pentru ca viitorul adult să se simtă liber și să fie capabil să – și cucerească libertatea prin forțele sale. O copilărie inhibată, tensionată însoțită de reprobare și blam alterează construirea fundamentelor autogeneratoare ale „eu – lui”, generând o ființă slabă și dependentă pe toate planurile. Socializarea copiilor în vârstă de 3 – 5 ani, ca funcție specifică orientativă nu se încheie la acest nivel ci ea se accentuează în cadrul pregătirii lor pentru integrarea școlară.

Atât cercetările psihopedagogice, cât și viața practică au scos în evidență faptul că cele mai multe cazuri de insucces școlar se întâmplă la clasele de început al unui nou ciclu școlar. Aceasta din cauza dificultăților de adaptare a copilului la noul regim de viață și de muncă.

Programul de activitate de la grădiniță nu – i mai lasă copilului libertatea să facă ce vrea și când vrea. În școală, activitatea de bază a copilului devine învățătura, activitate care constă în asimilarea organizată a unui sistem de cunoștințe despre natură, societate și gândire și a unui volum corespunzător de priceperi și deprinderi. Calitatea de elev este o funcție socială, ca oricare alta, din care decurg, pe de o parte, anumite drepturi, iar pe de altă parte, o serie de obligații și îndatoriri.

Intrarea în școală schimbă radical poziția copilului în societate și caracterul activității sale. De aceea, o atenție deosebită trebuie acordată, pe de o parte, pregătirii copilului pentru școală, în cadrul instituțiilor preșcolare, în familie etc., iar pe de altă parte, primirii copilului în școală.

Devenind școlar, copilul simte „seriozitatea”, activității noi pe care o va desfășura în această calitate și care se bucură de atenția și respectul celor din jur.

În primele clase, copiii își însușesc un volum considerabil de cunoștințe, care le largesc orizontul intelectual și adâncesc capacitatea lor de a înțelege lucrurile. De asemenea, ei dobândesc numeroase priceperi și deprinderi, printre care priceperile și deprinderile intelectuale – cititul, scrisul,

socotitul etc.– joacă un rol deosebit de însemnat în dezvoltarea psihică a copiilor. În cadrul activității școlare copilul învață să observe, să fie atent, să memoreze, să gândească.

Deși jocul nu mai ocupă locul dominant, caracteristic activităților copiilor din perioada preșcolară, totuși el își păstrează funcția ludică, îmbrăcând, bineînțeles, forme noi și dobândind un conținut mai complex. În general se poate afirma că pe școlarii mici nu-i mai atrage - asemenea preșcolarului – procesul jocului ca atare, ci începe să – i preocupe sfârșitul jocului, rezultatul lui. Din acest motiv, jocurile școlare mici pretind în măsură tot mai mare o finalitate precisă o organizare și stăpânire conștientă, voluntară, a conduitei.

Munca este o formă de activitate care ocupă un rol important, dar care diferă în funcție de activitate. Astfel, dacă în perioada preșcolară munca sau, mai exact, anumite elemente de muncă sunt introduse mai ales din considerente pedagogice (îngrijirea păpușilor, a florilor, autoservirea etc.), la vârsta școlară munca ocupă un loc bine determinat. Munca școlară mic aduce adesea un real folos familiei, școlii, societății (plivitul holdelor, al grădinilor etc.). Trebuie subliniat faptul că activitatea copilului are un efect educativ cu atât mai mare cu cât este mai necesară și aduce un folos mai însemnat colectivității.

Dezvoltare psihicului la copiii de vârstă școlară mică este indisolubil legată de activitatea pe care o desfășoară ei în cadrul școlii și în afară de școală : învățătura, jocul, diferite forme de muncă. Procesul de învățământ în primele clase se bazează pe o intensă dezvoltare a treptei senzoriale a cunoașterii . Predominarea relativă a primului sistem de semnalizare condiționează specificul vieții psihice a școlarului mic. Programa școlii primare prevede utilizarea unui bogat material intuitiv care favorizează dezvoltarea senzațiilor, a percepțiilor și a reprezentărilor.

În același timp însă trecerea la activitatea școlară dă un puternic impuls dezvoltării gândirii și limbajului. În școală copilului i se pune în față sarcina de a – și însuși bazele științelor, proces în care gândirea joacă un rol esențial. Dezvoltarea intelectuală a copilului se desfășoară în unitate indisolubilă cu dezvoltarea limbajului și în deosebi a limbajului scris care se însușește în școală. Deprinderile citit – scrisului largesc considerabil capacitățile cognitive ale copilului și sursele de îmbogățire a experienței individuale pe seama imensei experiențe sociale.

La începutul școlarității, gândirea copilului are încă un pronunțat caracter intuitiv, fiind orientată spre rezolvarea problemelor concrete care apar în cursul activității. Noțiunile sale se bazează în primul rând pe generalizarea însușirilor exterioare, specifice dar neesențiale, ale obiectelor și fenomenelor. Sub influența procesului de învățământ, pe măsura îmbogățirii și generalizării reprezentărilor, a cunoștințelor, se dezvoltă treptat gândirea abstractă deși la această vârstă ea mai păstrează numeroase elemente empirice.

Copiii de vârstă școlară mică se caracterizează de asemenea printr - o accentuată emotivitate . Conținutul proceselor afective ale școlarului mic este destul de variat, deși păstrează încă un caracter nemijlocit, concret. Treptat, școala educă la elevi sentimente mai complexe . Participarea tot mai intensă la viața colectivului școlar contribuie în mare măsură la dezvoltarea sentimentelor morale și politice. În legătură cu activitatea școlară proriu – zisă – învățătura – se formează sentimentele intelectuale (curiozitatea, satisfacția în urma succeselor și nemulțumirea în urma insucceselor, dragostea pentru lectură etc.). O deosebită atenție trebuie acordată educării la copii a sentimentelor estetice (față de natură, față de producțiile artistice etc.).

Dezvoltarea aspectului voluntar al proceselor psihice și al conduitei este strâns legată de condițiile specifice ale activității școlare. Necesitatea respectării exigențelor disciplinei școlare, a normelor de comportare, obligatorii pentru toți elevii, joacă un rol însemnat în acest sens. Pe de altă parte însăși învățătura pretinde stăpânirea și dirijarea conștientă a proceselor psihice, a activității intelectuale proprii. Elevul este pus adesea în situația de a amâna sau suprima o activitate preferată (jocul, plimbarea etc.) în favoarea lecțiilor.

Mediul școlar se caracterizează printr-o neutralitate afectivă, cu o pondere și cu restricții afective mult deosebite față de familie și chiar față de grădiniță. Cadrul didactic – învățătorul / institutorul este mai puțin tolerant, mai autoritar, dar și mai capabil decât părinții pentru a-i deschide copilului noi orizonturi de cunoaștere. El/ea îi vorbește frumos, îl stimulează dar îi și cere, în același timp să se încadreze în disciplina școlară care e mai severă decât cea din grădiniță. Mângâierile, alintările apar doar ocazional. Ambianța din școală, cu catedră, bănci, laboratoare etc. este mai puțin familiară decât cea din grădiniță, unde copilul găsește pereții împodobiți cu personaje din povești și unde se simte „ în lumea poveștilor „. Evaluarea muncii școlare cu calificative (mai târziu cu note), ca și normele și regulile impuse de activitatea de învățare care cer efort intelectual, constituie caracteristici definitorii ale regimului de activitate școlară, care este un gen de muncă intelectuală, ce impune responsabilitate.

Aceasta modifică radical programul de viață al copilului :ora de deșteptare de dimineață, igiena corporală, micul dejun, pregătirea ghiozdanului sau cel puțin controlul lui comportamentul copilului pe drumul spre școală așezarea în bancă răspunsul la întrebările învățătorului, responsabilitatea pentru efectuarea temelor și pentru pregătirea lecțiilor – toate acestea dau naștere la noi griji înlocuind în bună parte jocul și învățarea prin joc cu o activitate sistematică de învățare.

Una dintre condițiile principale ale personalității copilului este organizarea vieții și activității colectivului din care face parte. Activitatea dusă în cadrul colectivului contribuie la însușirea practică a relațiilor sociale și a unei conduite morale. Totodată, executarea sarcinilor trasate de colectiv, subordonarea intereselor personale față de cerințele și interesele colectivului joacă un rol însemnat în formarea trăsăturilor voluntare ale caracterului: finalitatea, independența, hotărârea, perseverența, stăpânirea de sine spiritul de disciplină etc.

CAPITOLUL II

SISTEMUL METODELOR INTERACTIVE

II.1. Predarea activizantă

Profesorul Dumitru Salade evocă o definiție a acesteia formulată de un grup de specialiști canadieni : „,arta de prezenta un model de a arăta procedeele de urmat pentru a-l realiza și de a permite celui care învață să se antreneze în realizarea modelului prezentat”.

A preda este cel mai bun mod de a amorsa, impulsiona, încuraja, promova și de a continua învățarea. În instruirea interactivă practicile de predare sunt interactive și deplasate spre un rol mai mult factitiv decât activ : în general profesorul acționează și intervine la elevilor în scopul de a le facilita învățarea de a-i implica în activitate și de a-i determina să învețe și să devină activi prin a-i ajuta să găsească strategii de învățare și de lucru personalizate și adaptate propriei formări, propriei personalități. Așadar, profesorul nu mai transmite ci (inter) mediază cunoașterea, grație unor strategii didactice foarte atent și riguros imaginate și aplicate, care să se constituie în ghiduri și jaloane ale instruirii interactive, corect percepute și ulterior acceptate și asumate de către elevi.

Predarea activizantă este o predare strategică bazată pe rezultate și principii formulate ca urmare a cercetărilor de psihologie cognitivă , care situează elevul în centrul construcției.

Predarea strategică favorizează dobândirea de către elevi atât a cunoașterii declarative, cât și a celei strategice și a celei procedurale. Predarea strategică modelează strategiile de învățare ale elevilor și strategiile de motivare superioară intrinsecă pentru dobândirea progresivă a unei cunoașteri tot mai complexe. Pentru a desprinde mai ușor caracteristicile funcției predării strategice se iau în considerare trei mari etape care pot interveni în procesul de construire a noului de către elevi.

În etapa de contextualizare, predarea activizantă, strategică, își propune să îi stimuleze pe elevi în vederea desfășurării activității respectiv să declanșeze inducă / impulsioneze procesul autentic de construire a cunoștințelor.

În etapa de decontextualizare, predarea activizantă, strategică își propune să îi sprijine și să îi ghideze pe elevi să aplice cunoașterea declarativă, procedurală și strategică în identificarea de instrumente intelectuale și materiale adecvate și în conceperea de strategii de învățare originale, respectiv să potențeze procesul de construire a cunoștințelor.

În etapa de recontextualizare, predarea activizantă, strategică își propune să îi determine pe elevi să își valorifice achizițiile în contexte noi, respectiv să își valideze propriul proces de construire a cunoștințelor.

În calitatea sa de componentă a instruirii, predarea, se caracterizează prin complexitate, conferită mai ales de faptul că pretinde atât competențe și comportamente exteriorizate, cât și interiorizate și de faptul că este interactivă și se află în relație cu celelalte funcții principale ale procesului de învățământ învățarea, evaluarea, feed-back-ul și feed- forward-ul. În instruirea interactivă, cadrul didactic este un actor în roluri și ipostaze diferite:

◆ pedagog care nu impune informații științifice, idei opinii, ci care construiește dispozitive de învățare adaptate, practicând o pedagogie nondirectivă, diferențiată și individualizată

◆ proiectant, tutore, manager, moderator, organizator și gestionar al conținuturilor, activităților și experiențelor de formare, persoană care proiectează, stimulează, organizează, prientează, reglează și ameliorează activitatea de cunoaștere desfășurată de elevi

◆ mediator al învățării, persoană care (inter)mediază cunoașterea și care îi asigură acesteia un cadru euristic care facilitează legătura dintre elev și reflecția, acțiunea și cunoașterea sa

◆ facilitator al învățării și autoformării elevilor, el nu transmite cunoștințe, ci lasă elevii să învețe ca niște ucenici

◆ coordonator, consilier al elevilor în munca lor personală, în orientarea lor în utilizarea timpului școlar, a resurselor materiale

◆ ghid, animator, activator și catalizator al activităților de formare a elevilor, al interacțiunilor, al comunicării și schimburilor intelectuale și verbale care se produc între aceștia, promotor al sintezelor parțiale ale discuțiilor

◆ persoană cu rol socratic și regizor care valorifică și susține dorința și capacitatea elevilor de a se forma ei înșiși, grație propriilor eforturi

◆ interlocutor care amorsează învățarea elevilor, deschide spații de dialoguri, care întreține comunicarea educațională în diferitele ei variante, care face operante cunoștințele și ritmează progresia învățării, care obține feed-back formativ și sumativ

◆ evaluator, care pune în practică metode și tehnici de evaluare și încurajator al elevilor și al procesului de construcție a noilor cunoștințe, inclusiv al celui de autoevaluare, coevaluare, interevaluare

◆ agent, actor și autor în proiectarea și derularea demersurilor educative

◆ model strateg și gânditor pentru a ajuta elevii să restructureze în permanență și în viziune sistemică achizițiile pe care le dețin, să utilizeze cunoștințele declarative și să le dobândească pe cele procedurale și strategice.

Prezența profesorului în instruirea interactivă rămâne necesară chiar dacă ea este nondirectivă și se reduce progresiv. Elevul este încadrat de profesor în demersurile sale de învățare ; acesta se construiește în mod progresiv, într-un parteneriat format din profesor și elevi, plecând de la obiective operaționale concrete, bine definite. În general în oferirea de ajutor și, în particular, în cazul ajutorului oferit de profesor elevului, riscul major este apariția dependenței elevului de profesor. De aceea se folosește termenul de mediere a instruirii și învățării de către profesori, care pare a fi mai potrivit pentru ca medierea vizează pentru moment adaptabilitatea și, în perspectivă, autonomia elevilor, facilitate de demersurile profesorului de punere în relație a cunoștințelor, a obiectului cunoașterii cu cel care învață – cu elevul.

Medierea pedagogică este procesul prin care se vizează, în egală măsură, asimilarea de cunoștințe de către elevi și utilizarea anumitor strategii mentale în acest scop; prin intermediul său, profesorul vrea să se asigure că:

- elevii și-au format o reprezentare clară asupra a ceea ce se așteaptă de la ei, precum și o perspectivă de ansamblu asupra conținuturilor; numai după ce aceste condiții sunt îndeplinite, li se vor comunica resursele materiale pe care pot să le utilizeze, resursele de timp, strategiile de evaluare;
- își focalizează energia și eforturile în mod constructiv și valorizează mai mult „cum se face” decât rezultatul;
- există un climat suficient de destins, de încredere, de optimism, pentru ca elevii să îndrăznească să își prezinte strategiile și să le discute cu curiozitate și interes, nu cu agresivitate, să releve și să corecteze disfuncțiile cognitive responsabile cu dificultățile de învățare;
- riscul neimplicării elevilor în activitatea didactică este limitat;

- elevii își recapătă gustul, plăcerea și dorința de a învăța și de a cunoaște și, de ce nu, profesorii își recapătă gustul de predă;

Medierea cunoștințelor vizează înțelegerea de către elevi a sensurilor acestora, a semnificațiilor lor, identificarea elementelor de conținut efectuarea unor conceptualizări și permite realizarea de structurări, conexiuni, interrelaționări ierarhizări.

Medierea strategiilor mentale vizează stimularea comunicării educaționale referitoare la metacogniție-actul de autoobservare reflexivă a modului de construire și utilizare a schemelor cognitive, a strategiilor de învățare și cunoaștere, dar și a deficiențelor și curențelor cognitive, a lipsurilor proprii.

Medierea se realizează în conformitate cu anumite obiective operaționale, respectiv cu anumite competențe educaționale cognitive psihomotorii și afectiv-atitudinale și atrage după sine implicarea elevilor în instruire, cu rezultate bune, numai în măsura în care ei cunosc aceste obiective.

Admițând că ar putea exista o mediere interpersonală și una intrapersonală, scopul principal al medierii este de a anima activitatea didactică prin adoptarea de către profesori a unor atitudini, comportamente de predare stiluri didactice adecvate prin propunerea de oferte de instruire atractive, care induc și dezvoltă la elevi o serie de atitudini dezirabile. Putem vorbi așadar de:

- ♣ medierea unei atitudini educative și cognitive (dorința de a învăța permanent de a se forma și modela ca personalitate)-ea ar putea constitui unul dintre obiectivele generale ale formării inițiale în toate domeniile;

- ♣ medierea unei atitudini reflexive interogative / de chestionare și curiozitate (manifestarea interesului față de subiectul abordat, reflecție personală, dialog intern, autochestionare, exersarea gândirii proprii punere de întrebări profesorilor, colegilor)

- ♣ medierea unei atitudini de autodirecționare, independentă (manifestarea independenței față de profesor, exersarea gândirii proprii, manifestarea spiritului critic creativ)

- ♣ medierea unei atitudini critice (neacceptarea ideilor noi fără a reflecta asupra lor, fără discernământ, existența inițiativei și lucidității critice în experiențe de gândire critică)

- ♣ medierea unei atitudini de atenție și concentrare (orientarea atenției asupra a ceea ce se întâmplă în clasă, asupra câmpului activității, dar și asupra restului clasei evitarea digresiunilor)

- ♣ medierea unei atitudini impersonale și obiective (neimplicarea în raționamente și judecăți a unor idei preconcepționale, a unor prejudecăți proprii, fundamentarea științifică a noului)

- ♣ medierea unei atitudini active și interactive față de sarcinile intelectuale cognitive și practice/ psihomotorii cu care se confruntă (dorința de a ști și de a cunoaște prin propriul potențial implicarea deplină, activă și interactivă în procesul de instruire și formare, adoptarea de comportamente de căutare activă și interactivă a noului)

- ♣ medierea unei atitudini deschise (disponibilitate și dorință de colaborare și cooperare, de a-și împărtăși ideile, opiniile punctele de vedere, deschidere către ceilalți)

- ♣ medierea unei atitudini de relaționare (interacțiunea cu ceilalți, empatizarea cu ei, înțelegerea mutuală, comunicarea, cooperarea, sociabilitatea)

- ♣ medierea unei atitudini comunicative (climat favorabil schimbului de idei dorința de a realiza schimburi intelectuale și verbale cu colegii și cu profesorii, capacitatea de a construi puncte de vedere, de a reacționa rațional)

- ♣ medierea unei atitudini de ascultare și acceptare reciprocă a opiniilor (încurajarea unor relații între elevi bazate pe respect reciproc pe ascultarea atentă și activă a cuvintelor ideilor opiniilor punctelor de vedere ale interlocutorilor, pe acceptarea și respectarea lor pe toleranță)

- ♣ medierea unei atitudini prosociale (receptivitate față de noi parteneri de acțiune, față de noi situații problemă disponibilitate de a le soluționa, interes și motivație față de noi strategii de soluționare)

♣ medierea unei atitudini responsabile (implicarea cu responsabilitate în instruire și formare, asumarea conștientă a obiectivelor educaționale urmărite, a competențelor pe care le presupun, a sarcinilor de efectuat)

♣ medierea unei atitudini dinamice (situarea celui care învață în dinamica învățării individuale și colective respectiv în situația de a cere cunoștințe și nu de a i se furniza și în situația de a-și asigura el însuși propria formare de exemplu prin situații problemă prin metode active, realizarea activităților cu un ritm de lucru bine construit și detul de susținut, rapiditate în efectuare sarcinilor)

♣ medierea unei atitudini pozitive (motivație pentru activitate, menținerea unor sentimente tonice, de încredere în sine, manifestare de interes, plăcere de a învăța, încredere bună dispoziție înviore, bucurie și chiar veselie)

♣ medierea unei atitudini optimiste (existența unei stări de siguranță în propriile forțe intelectuale și motrice, optimism tonus bun, calm, seninătate în înfruntarea dificultăților)

♣ medierea unei atitudini proiective (conștientizarea faptului că formarea trebuie să țină cont de perspectiva viitorului, să proiecteze situații viitoare din cele mai diverse, să configureze rațional progresia structurată, evolutivă a cunoașterii și a învățării, să repartizeze achizițiile, să eșaloneze evaluările, să prevadă obiective educaționale pentru întreg an de studiu, pentru semestre, unități de învățare)

II.2. Metode de activitate independentă

Metodele de activitate independentă reprezintă acea categorie de metode de învățământ, în care elevii, individual sau în colectiv, în contexte formale, nonformale sau informale, își însușesc, prin eforturi proprii, noi cunoștințe, competențe, comportamente și găsesc soluții originale, creatoare la problemele cu care se confruntă, eventual sub supravegherea profesorului, dar fără participarea lui directă.

Termenul „ independentă” evidențiază faptul că această categorie de metode valorizează, în dobândirea noului, activitatea intelectuală și psihomotrică proprie și eforturile personale ale celor care învață. Complexitatea activității independente este evidentă: ea presupune o profundă implicare cognitivă, afectivă și emoțională, o reflecție interioară adâncă un comportament de învățare activ și motivat, care determină permanente restructurări cognitive și facilitează producerea de ceva nou, cu caracter original creator, fie în plan personal, fie în plan general. Instruirea interactivă promovează activități independente de tip productiv, finalizate cu elaborarea de produse intelectuale – definiții explicații, scheme, desene, postere, modele ideale sau materiale, referate care să esențializeze noile conținuturi. Metodele de activitate independentă sunt active pentru că :

◆ se bazează pe stimularea, exersarea și dezvoltarea reflecției personale a elevilor, pe gândirea lor activă, interogativă, analitică, logică critică, divergentă, imaginativă, creatoare.

◆ permit individualizarea învățământului prin oferirea posibilității fiecărui elev de a desfășura activități în ritm propriu, în funcție de propriile particularități individuale, de potențialul său intelectual, de profilul său de inteligență, de abilitățile și aptitudinile sale

◆ contribuie hotărâtor la formarea priceperilor și deprinderilor de activitate independentă, care, la rândul lor, contribuie la dezvoltarea întregii personalități a elevilor

◆ stimulând și cultivând aptitudinile și interesul epistemologic ale elevilor, le dezvoltă o motivație intrinsecă superioară pentru studiu, le educă spiritul de independență și de inițiativă, spiritul de observație și de investigație

◆ asigură premisele realizării unei învățări de-a lungul vieții și ale educației permanente

Activitatea independentă reprezintă, în actualul context educațional, în care „permanența educației permanente” a devenit un reper, atât un mijloc, cât și un scop educațional. În calitatea sa de mijloc educațional, activitatea independentă poate fi organizată în atingerea unor diverse scopuri didactice formative sau informative, respectiv în atingerea unei palete largi de obiective fundamentale – descoperire, fixare, consolidare, aprofundare, esențializare exemplificare, aplicare, recapitulare de cunoștințe, priceperi și deprinderi intelectuale și /sau practice.

Activitatea individuală și activitatea independentă nu sunt sintagme identice. Activitatea individuală poate fi independentă sau îndrumată de profesor în timp ce activitatea independentă poate fi individuală sau colectivă /prin cooperare / în grup.

Categoriile de metode de activitate independentă:

♣Studiul independent cu manualul și alte cărți este o metodă didactică utilizată în procesul de instruire și formare la toate disciplinele de studiu, indiferent de aria curriculară în care se încadrează și este sprijinită în contextul actual de o serie de metode și tehnici pentru dezvoltarea gândirii critice, care se extind de exemplu metoda SINELG.

♣Lectura (personală) este o metodă de învățământ, care în pedagogia interactivă este acompaniată de construirea unei viziuni personale rezultate prin înglobarea ideilor, observațiilor, propunerilor proprii și de trăirea unor emoții și sentimente legate de opera literară respectivă și de mesajele ei.

♣Observarea sistematică și independentă este o variantă de tip participativ a metodei observării și este realizată de către subiectul care învață și care investighează științific nemijlocit realitatea înconjurătoare. Ea vizează formarea spiritului de observație și a spiritului științific, pe care pedagogia activă nu îl percepe numai ca pe o capacitate de a utiliza procedurile sistematice de observare atentă, activă, sistematică și de experimentare, ci și ca pe o capacitate de a defini bine o problemă de a formula cu claritate obiectivele de cercetare de a fi conștient de limitele propriei observații, de a realiza generalizări ale concluziilor obținute.

♣Învățarea cu ajutorul fișelor de lucru are avantajul de a operaționaliza eficient unele sarcini de lucru și de a individualiza instruirea prin luarea în considerare a ritmului de lucru propriu fiecărui elev. Ele pot fi utilizate în toate momentele activității didactice : predare, învățare evaluare, feed – back.

♣Efectuarea de lucrări practice și lucrări experimentale este o metodă didactică întrucât activitățile pe care ea le implică nu sunt numai independente ci pot fi și îndrumate de cadrul didactic.

II.3. Exemple de metode de dezvoltare a spiritului critic al copilului

Inovația didactică a adus în atenția cadrelor didactice termeni și atitudini noi necesare în procesul instructiv educativ. **Integrarea** este unul dintre acești termeni și, în același timp, este o manieră de organizare similară cu **interdisciplinaritatea**, în sensul că obiectivele învățării au ca referință nu o categorie de activitate ci o tematică unitară, comună mai multor categorii de activități. În nici un caz însă nu trebuie confundate cele două concepte, integrarea fiind considerată o metodă care rupe hotarele între categoriile de activități și grupează cunoașterea în funcție de tema propusă.

Specific metodelor interactive de grup este faptul că acestea promovează interacțiunea dintre participanți, dintre personalitățile lor ducând la o învățare mai activă și cu rezultate evidente. Interactivitatea presupune atât cooperare cât și competiție în cadrul cărora individul colaborează cu ceilalți pentru atingerea unui țel comun.

Prin aplicarea la clasă a metodelor interactive de grup, copiii își exercită capacitatea de a selecta informații, de a comunica idei și deprind comportamente de învățare necesare în viața de școlar și adult. Efortul lor trebuie să fie unul intelectual de exersare a proceselor psihice și de cunoaștere, de abordare a altor dimensiuni intelectuale, interdisciplinare decât cele clasice.

Metodele interactive de grup necesită mult tact din partea dascălilor, deoarece trebuie ca ei să-și adapteze stilul didactic în funcție de structura personalității copilului. Așadar, pentru fiecare preșcolar educatoarea trebuie să potrivească optim gestul, mimica, interjecția, întrebarea, sfatul, lauda, aprecierea, entuziasmul toate acestea raportate la situație.

Sarcinile de lucru prevăzute prin aceste metode trebuie să respecte anumite condiții:

- să le fie comunicat copiilor timpul alocat sarcinii de lucru;
- să fie descrise gradual ;
- să fie legate de viața reală;
- să ofere posibilitatea copiilor de a se autoevalua, de a se corecta, de a comunica cu colegii;

Trucuri: Se aleg indicii specifici nivelului grupei vârstei copiilor, pentru a orienta gândirea lor spre cunoaștere.

Cheia: După fiecare activitate joc, pentru sistematizare și rezumare trebuie adresate două categorii de întrebări:

”- *Ce ați învățat?* ”și

”- *Când, cum, de ce veți folosi aceste informații?* ”

Aplicație: Se pot realiza ”postere de învățare” în care sunt prezentate într-o formă originală informațiile descoperite, dar proiectate în situații noi.

Recompensare:

- Laudă performanțele individuale;
- Laudă mult și critică puțin activitatea grupurilor;
- Interactivitatea presupune interacțiune deoarece în acest fel se dezvoltă capacitățile copiilor de a lucra împreună.

Iată câteva din avantajele interacțiunii:

- stimulează efortul și productivitatea individului ;
- este importantă pentru autodescoperirea propriilor capacități și limite, pentru autoevaluare;
- subiecții care lucrează în echipă sunt capabili să aplice și să sintetizeze cunoștințele în moduri variate și complexe, învățând în același timp mai temenic decât în cazul lucrului individual;
- dezvoltă inteligențele multiple, capacități specifice inteligenței lingvistice (ce implică sensibilitatea de a vobi și de a scrie; include abilitatea de a folosi efectiv limba pentru a se exprima retoric, poetic și pentru a-și aminti informațiile), inteligenței logico-matematice (ce constă în capacitatea de a analiza logic problemele, de a realiza operații matematice și de a investiga științific sarcinile, de a face deducții), inteligența spațială (care se referă la capacitatea, potențialul de a recunoaște și de a folosi spațiul; capacitatea de a crea reprezentări nu doar vizuale), inteligența interpersonală (capacitatea de a înțelege intențiile, motivațiile, dorințele celorlalți, creând oportunități în munca colectivă), inteligența intrapersonală (capacitatea de autoînțelegere, autoapreciere corectă a propriilor sentimente, motivații, temeri), inteligența naturalistă (care face omul capabil să recunoască, să clasifice și să se inspire din mediul înconjurător), inteligența morală (preocupată de reguli, comportament, atitudini);(Gardner H., 1993).

În concluzie, pedagogia modernă nu caută să impună nici un fel de regulă rigidă, dimpotrivă, consideră că fixismul metodelor, conservatorismul educatorilor, rutina excesivă, indiferența aduc mari prejudicii efortului actual de ridicare a învățământului la noi standarde;

ea nu se opune în nici un fel inițiativei și originalității individuale sau colective de regândire și reconsiderare în spirit creator a oricăror aspecte care privesc perfecționarea și modernizarea metodologiei învățământului de toate gradele.

Exemplificarea câtorva metode interactive de grup :

Ciorchinele

Este o tehnică care exersează gândirea liberă a copiilor asupra unei teme și facilitează realizarea unor conexiuni între idei deschizând căile de acces și actualizând cunoștințele anterioare.

Obiectiv – Intrgarea informațiilor dobândite pe parcursul învățării în ciorchinele realizat inițial și completarea acestuia cu noi infomații.

Etapele elaborării ciorchinelui :

a) Comunicarea sarcinii de lucru

- se lucrează individual
- fiecare copil are o foaie, carioci, plăcuțe și imagini

Sarcini pentru copii

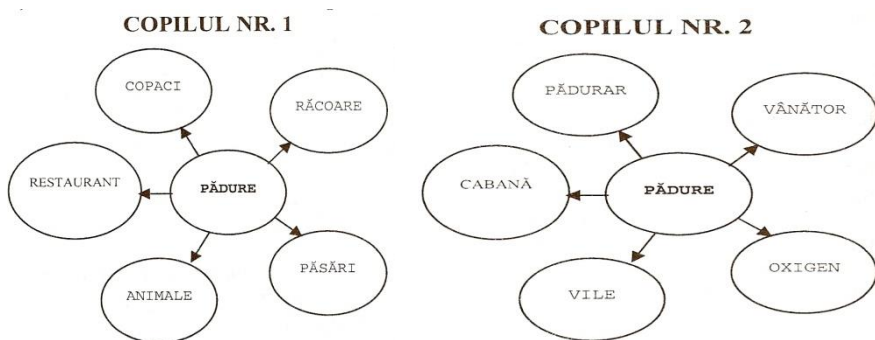
- să așeze o imagine cu pădurea sau o plăcuță cu cuvântul pădure în mijlocul foii după care să o încercuiască

Eucatoarea scrie cuvântul „pădure „ în mijlocul unei foi de flipchart. Se poate scrie și o propoziție. Exemplu : „ Minte sănătoasă în corp sănătos „ sau „ Pădurea prietena mea „

Sarcină pentru copii:

Să alege imagini și plăcuțe scrise care înfățișează sau transmit mesaje , infomații despre pădure și să le așeze în jurul cuvântului „pădure „, apoi să le încercuiască și să le unească prin linii cu cuvântul „pădure „,

b) Activitatea individuală – Exemple :

c) Activitate în perechi :

- să formeze perechi
- să prezinte colegului pereche ciorchinele
- să completeze ciorchinele cu informațiile aflate de la copilul pereche

Din experiența practică s – a constatat că cei doi copii resping informațiile greșite și nu le transferă în propriul ciorchine aducând argumente care nu întotdeauna sunt acceptate

. În concluzii practică poate completa tehnica pentru vârsta preșcolară deoarece acționează mai mulți factori care influențează rezultatul.

d) Activitate în grupuri :

- fiecare pereche își prezintă ciorchinele unei alte perechi și adaugă alte cunoștințe noi prezentate de colegii de grup prin desen jetoane, plăcuțe cu cuvinte scrise

e) Activitate frontală :

- se completează ciorchinele de pe foaia de flipchart
- pe rând grupurile vor denumi o singură idee care nu a fost scrisă până epuizează toate cunoștințele copiilor despre pădure.
- acolo unde informația nu corespunde temei se scrie semnul întrebării (?) în urmă consultării copiilor.

Cvintetul

Este o tehnică de reflecție ce constă în crearea a cinci versuri respectând cinci reguli în scopul de a sintetiza conținutul unei teme abordate. Este tehnica prin care se rezumă și sintetizează cunoștințe, informații, sentimente și convingeri. Cvintetul este o poezie de cinci versuri.

Descrierea metodei :

1). Comunicarea sarcinii de lucru

Se anunță subiectul temei de discuție de către educatoare. Sunt reamintite copiilor regulile de alcătuire al unui cvintet :

Primul vers – este format dintr - un singur cuvânt ce denumește subiectul.

Al doilea vers – este format din două cuvinte care definesc caracteristicile subiectului (două adjective).

Al treilea vers – este format din trei cuvinte care exprimă acțiuni(verbe la gerunziu).

Al patrulea vers – este format din patru cuvinte care exprimă starea copilului față de subiect.

Al cincilea vers- este format dintr-un cuvânt care arată însușirea esențială a subiectului.

2. Activitate pe grupuri

Se împart copiii în două grupuri. Pentru fiecare vers compus educatoarea repetă regula. Copiii discută se consultă și un reprezentant al fiecărui grup prezintă creația. Fiecare copil compune o variantă de răspuns apoi discută în grup selectează versul potrivit. Un copil ales de colegii din grup sau de educatoare cu rol de lider transmite (alese de întregul grup) educatoarei.

Sugestii metodice :

Pentru a dezvolta gândirea creatoare a copiilor educatoarea în etapa de jocuri și activități liber alese va desfășura jocuri- exercițiu în vederea respectării regulilor de comportare a cvintetului.

De exemplu :

Cuvinte care denumesc subiectul. Jocul : „Cine este „? ”

Cuvinte care descriu subiectul. Jocul : „Spune ce știi despre mine”?

Cuvinte care exprimă o acțiune la a căror terminație se adaugă „înd”.

Cuvinte care exprimă sentimente. Jocul : „Ce simți pentru „?”

Diagrama VENN

Se aplică cu eficiență maximă în activitățile de observare, povestiri, jocuri didactice, convorbiri pentru sistematizarea unor sau pentru restructurarea ideilor extrase dintr-o poveste.

Etape :

1). Comunicarea sarcinii de lucru

Între animalele sălbatice și domestice există asemănări și deosebiri. În cercul roșu se așează imagini ce reprezintă aspecte specifice animalelor domestice, iar în cercul verde aspecte specifice animalelor sălbatice. În spațiul galben care intersectează cele două cercuri se așează asemănările dintre cele două categorii de animale.

2). Activitate in pereche sau in grup

Se completează diagrama individual apoi se lucrează în perechi adăugând sau corectând informațiile. Între copiii are loc schimb de informații, argumente, aprecieri, analize comparative și se definitivează sarcina inițială.

3). Activitate frontală

Se pregătește un poster sau o coală cartonată mare pe care se află realizată din hârtie autocolantă diagrama venn și materialul didactic format din imagini, siluete, animale, jucării în miniatură desene. Se completează diagrama cu elemente idei de la fiecare pereche.

Diagrama poate fi utilizată și ca variantă a unui joc didactic cu tema „Ce știi despre animale” sau în convorbirea „Totul despre animale”.

Cubul

Strategia de predare – învățare urmărește un algoritm ce vizează descrierea, comparația, asocierea, analizarea, aplicarea argumentarea atunci când se dorește explorarea unui subiect nou sau unul cunoscut pentru a fi îmbogățit cu noi cunoștințe sau a unei situații privite din mai multe perspective.

Etape :

- ♣ Se formează grupuri de 4 – 5 copii

♣ Fiecare copil din grup interpretează un rol în funcție de sarcina îndeplinită

♣ Copiii rezolvă sarcina individual într-un timp dat

♣ Prezintă pe rând răspunsul formulat. Toți copiii din grup analizează răspunsul, fac comentarii, pot solicita reformularea întrebării pentru a fi siguri că sarcina este corect rezolvată.

Strategia dă rezultate foarte bune în activități de observare desfășurate frontal, educatoarea găsind pentru fiecare copil câte o sarcină care să motiveze învățarea.

Eficiența maximă a strategiei este dată de organizarea grupurilor în ariile de stimulare în decursul unei săptămâni, pe rând. Se pot astfel diversifica sarcinile atât la nivelul grupului cât și la nivelul grupurilor până la individualizare.

Exemple de jocuri : cubul întrebărilor, cubul anotimpurilor, cubul toamnei cubul muntelui cubul florilor cubul prieteniei cubul personajelor.

Activitatea de grup se poate încheia sub mai multe forme:

- ♠ Conceperea unui eseu având ca suport înregistrările răspunsurilor pe flipchart.
- ♠ Transpunerea ideilor într-un desen colectiv cu tema investigată.
- ♠ Prezentarea celor mai frumoase rezolvări și motivarea alegerii lor.
- ♠ Propunerea unui nou cub cu o altă denumire, formularea sarcinilor pe fețele cubului.

Brainstormingul (ASALT DE IDEI)

Este o metodă de stimulare a creativității ce constată în enunțarea spontană a cât mai multe idei pentru soluționarea unei probleme într-o atmosferă lipsită de critică.

Descrierea metodei :

- ♣ Se desfășoară în grupuri de 5 – 20 copii
- ♣ Durata optimă de timp pentru copiii preșcolari este de 20 minute în funcție de problema supusă dezbaterii și de numărul de copii care fac parte din grup.
- ♣ Se impune respectarea unor cerințe / reguli și ele vizează :
 - ◆ selectarea problemei puse în discuție
 - ◆ selecționarea grupului participanților
 - ◆ crearea unui mediu educațional corespunzător stimulării creativității
 - ◆ admiterea de idei în lanț, pornind de la o idee se pot dezvolta altele prin combinații , analogii
 - ◆ amânarea aprecierilor și a evaluării ideilor emise

Etape :

1. Etapa pregătitoare cu cele trei faze :

a) faza de investigare a membrilor și de selecționarea a acestora în vederea alcătuirii grupului creativ

b) faza de antrenament creativ care constă în organizarea și familiarizarea cu tehnicile

c) faza de pregătire a ședințelor de lucru în care educatoarea amenajează sala de grupă își alege momentul zilei, verifică materialele necesare, respectă algoritmul desfășurării

2. Etapa productivă a grupului ce cuprinde :

a) faza de stabilire a temei

a) faza de rezolvare a problemei

b) faza de culegere a ideilor suplimentare

3 Etapa trierii și selecționării ideilor - evaluarea :

a) faza analizei ideilor emise

b) faza optării pentru soluția finală

Această metodă stimulează creativitatea în grup, spiritul competitiv, creează multe idei noi și originale, crește productivitatea creativității individuale. Educatoarea nu are voie să emită idei, să comenteze, ea intervenind doar atunci când nu se respectă regulile.

Metoda piramidei

Este o metodă de predare - învățare interactivă de grup care constă în asamblarea activității individuale activității colective pentru realizarea unei sarcini sau probleme date.

Descrierea metodei :

1. Prezentarea sarcini didactice

♣ Educatoarea expune sarcina de lucru sau problema de rezolvat

2. Lucrul individual

♣ Sarcina sau problema dată se lucrează individual timp de 5 minute iar educatoarea notează pe flipchart întrebările legate de tema dată.

3. Lucrul în pereche

♣ Copiii formează perechi și discută rezultatele obținute individual.

♣ Se solicită răspunsuri la întrebările individuale și se rețin întrebările nou apărute.

4. Reunirea în grupuri mari de lucru

♣ Perechile se reunesc și constituie două grupuri mari de lucru cu număr egal de copii.

♣ Se discută în grup rezultatele la care s-a ajuns lucrând în pereche.

♣ Se formulează răspunsuri la întrebările fără răspuns

5. Raportarea soluțiilor în colectiv.

♣ Se reunește grupa, analizează și concluzionează asupra rezultatelor obținute prin „rostogolirea”, informației.

♣ Se răspunde la întrebările încă nesoluționate până în acest moment de către educatoare.

6. Luarea deciziei

♣ Se decide soluția finală și concluziile asupra pașilor urmați în realizarea sarcinii sau problemei, precum și asupra participării copiilor la activitate.

Beneficiile metodei :

- ◆ Stimulează învățarea prin cooperare
- ◆ Dezvoltă spiritul de echipă de întraajutorare
- ◆ Permite organizarea individuală, pe grupe și frontală a colectivului de copii
- ◆ Stimulează încrederea în forțele proprii prin analiza soluțiilor individuale mai întâi în lucrul în pereche, apoi în grup și în final în colectiv

Categorizarea

Este o metodă prin care se fixează și sistematizează cunoștințele dobândite prin diferite căi și mijloace utilizate în procesul introductiv – educativ.

Obiectivul urmărit

♣ Exersarea capacității de structurare a cunoștințelor după diferite criterii în vederea consolidării și sistematizării acestora

Descrierea metodei :

♣ Pentru a fi accesibil conținutul unei activități se ține cont de ideile principale chiar dacă este specific educării limbajului cunoașterii mediului educației pentru societate.

Etape :

1. Organizarea pe grupuri

- ◆ Se lucrează în grupuri de câte 4 – 5 copii.

◆ Printr-un exercițiu energizant specific brainstorming – ului copiii definesc caracteristicile „florilor de toamnă”, de exemplu. Ei nu respectă un anumit algoritm, exprimă aceste caracteristici într-o ordine nestabilă. Educatoarea cu ajutorul imaginilor, completează etichete scrise, afișează pe un panou aceste caracteristici.

2. Comunicarea sarcinii didactice

◆ Pe baza caracteristicilor enumerate, dar și a celor descoperite de copii în alte activități de cunoaștere se structurează cunoștințele.

◆ Grupați caracteristicile „florilor de toamnă”, după criteriile următoare: alcătuire, lucrări de îngrijire, locul unde cresc felul lor, utilizare.

3. Activitatea pe grupuri

◆ Fiecare grup alege un criteriu. Atunci când grupul este alcătuit din copii cu inteligență naturalistă ei au capacități care să grupeze cunoștințele după mai multe criterii.

4. Prezentarea în grup

- ◆ Fiecare grup prezintă criteriul și enumeră caracteristicile selectate.

5. Evaluarea

◆ Sunt apreciate / corectate / completate rezultatele obținute în funcție de cum a fost sarcina precizată (oral, prin fișe de lucru).

◆ Se pot da fișe de lucru care să conțină imagini pe care copiii să le încercuiască / delimiteze sau să stabilească relații de apartenență.

De exemplu : crizantema desenată în întregime – copilul delimitează părțile componente , sapa și stropitoarea sunt încercuite cu aceeași culoare și sunt trase săgeți către plantă ; sunt însemnate cu semnul „X „, locurile unde cresc florile de toamnă, sunt încercuite tufănelele și crizantemele dintr-o mulțime flori.

Atunci când timpul nu permite sau când „ categorizarea „ este utilizată într-o activitate de memorizare „ Crizanteme și tufănele „ – ca tehnică în reactualizarea cunoștințelor, ea se desfășoară frontal , pe baza enumerărilor efectuate de copii, fiecare categorie de caracteristici este subliniată / încercuită / bifată cu altă culoare.

Schimbă perechea

Este o metodă de predare – învățare interactivă de grup care constă în rezolvarea sarcinii de lucru în pereche.

Obiectiv :

Stimularea comunicării și rezolvarea de probleme prin lucrul în pereche.

Material : simboluri , fluturași , cifre , litere pentru constituirea perechilor

Descrierea metodei

Etapele :

1. Organizarea colectivului de copii

♣ Se împarte colectivul de copii în două grupe egale care se așează în 2 cercuri concentrice pe scaune.

♣ Pe scaunele așezate în 2 cercuri concentrice

♣ Împărțirea se face prin diferite modalități :

a) Se dau două feluri de simboluri (flori și steluțe mingi și stegulețe etc) câte unul pentru fiecare grup. Simbolurile fie se extrag dintr - un bol, fie se împart de câte un copil sau de educatoare. Un grup (florile se așează în interior, ceilalți stegulețele în exterior).

b) Se numără din doi în doi și copiii cu numărul 1 se așează în cercul din interior, cei cu numărul 2 în cercul din exterior sau invers.

c) Cei din grupele mari pot primi litere mari și mici și se așează copiii cu literele mici în interior , ceilalți în exterior formând perechea inițială. Exemplu : A – a, B – b, etc, așezați față în față.

d) Dacă numărul copiilor este impar educatoarea face pereche cu copilul respectiv.

2. Comunicarea sarcinii didactice / problemei / cazului

♣ Se comunică sarcina didactică sau problema propusă spre rezolvare, cazuri pentru studiu din activitatea copiilor.

3. Activitatea în perechi

♣ Copiii lucrează în perechi. Ei formează perechea inițială.

♣ La un semnal schimbă perechea copiii din cercul exterior se mută spre dreapta pe scaunul următor, în sensul acelor de ceasornic

♣ Copiii din cercul interior rămân permanent pe loc.

♣ Perechile se schimbă mereu când se dă o nouă sarcină de învățare până se termină și până se ajunge la partenerul de la început – perechea inițială.

4. Prezentarea rezultatelor

♣ Copiii revin în cerc, semicerc.

♣ Se analizează ideile perechilor.

♣ Educatoarea reține concluziile într-o schemă pe o foaie pe flipchart sau în portofoliu, în jurnal etc.

Explozia stelară

Explozia stelară este o metodă de stimulare a creativității, o modalitate de relaxare a copiilor și se bazează pe formularea de întrebări pentru rezolvarea de probleme și noi descoperiri.

Obiectiv :

Formularea de întrebări și realizarea de conexiuni între ideile descoperite de copii în grup prin interacțiune și individual pentru rezolvarea unei probleme.

Descrierea metodei :

1. Copiii așezați în semicerc propun problema de rezolvat.

2. Pe 5 steluțe se scrie câte o întrebare de tipul : CE? CINE? UNDE? DE CE? CÂND? Iar cinci copii din grupă extrag câte o întrebare. Fiecare copil din cei cinci își alege câte trei-patru colegi organizându-se astfel în cinci grupuri.

3. Grupurile cooperează în elaborarea întrebărilor

4. La expirarea timpului, copiii revin în semicerc în jurul steluței mari și comunică întrebările elaborate, fie un reprezentant al grupului, fie individual, în funcție de potențialul grupei / grupului. Copiii celorlalte grupuri răspund la întrebări sau formulează întrebările întrebări.

5. Se apreciază întrebările copiilor, efortul acestora de a elabora întrebări corecte precum și modul de cooperare și interacțiune.

Beneficiile metodei

- Este o nouă cale de realizare a obiectivelor programei.
- Se utilizează în activități : lecturi după imagini, convorbiri, povestiri, jocuri didactice.
- Facilitează crearea de întrebări la întrebări în grup și individual, pentru rezolvarea problemei propuse.
- Dezvoltă și exersează gândirea cauzală, divergentă, deductivă ; inteligențele multiple.

Explozia stelară este eficientă în lectura după imagini deoarece corespunde cerințelor și etapelor impuse de metodologia acesteia: enumerare, descriere, interpretare.

Pe măsură ce se adresează întrebările ceilalți copii răspund sau adresează întrebări la întrebări, astfel încât se descoperă caracteristici ale tabloului dar și amănunte, în funcție de spiritul de observație al grupului sau individului, de gândirea fiecărui membru.

ISBN 978-630-6502-88-2
Editura Meritocrat Cluj-Napoca
meritocratcj@gmail.com

